

پایش بازار

بویایی های بازار

۱- با سلام همانطور که ملاحظه می فرمایید از قبل از نوروز ۱۴۰۰ تا امروز قیمت نفت برنت از حدود ۷۰ دلار به حدود ۶۵ دلار هر بشکه کاهش پیدا کرده است. قیمت نفت وست تگزاس اینترمدییت هم از حدود ۶۶ دلار به ۶۱ دلار. قیمت گاز طبیعی چندان تفاوتی نکرده است. اما در این میان در هفته های گذشته قیمت نفت خام شاخص برنت کمتر از این مقدار نیز شده بود. اما مجدداً اعتماد به بازار بازگشته، زیرا اوپک در آخرین جلسه خود تصمیم گرفت که از مقدار تولید کاهش داده خود تنها ۲ میلیون بشکه در روز در عرض چند ماه افزایش دهد. این مقدار تدریجی بوده و در ماه مه، ۳۵۰ هزار بشکه در روز، ماه ژوئن نیز به همان مقدار، و در ژوئیه ۴۵۰ هزار بشکه در روز به تولید خود اضافه می کند. عربستان مقدار یک میلیون بشکه نفت خام کاهش داده از تولید خود را تصمیم دارد در ماه ژوئیه بخشی از آن را مجدداً وارد بازار کند. همچنین محدودیت های مجدد بر رفت و آمد در اروپا بخاطر شیوع نوع جدید کووید-۱۹ و

کند شدن واکسیناسیون در برخی از کشورها از دلایل دیگر کاهش قیمت نفت خام در بازار بخاطر کاهش تقاضا در آینده کوتاه مدت است.

Crude Surges

Oil rises with OPEC+ agreeing to gradual output boost in coming months

Source: Nymex, Ice

Oil price forecasts

Market balance expected from Q3 2021 forward

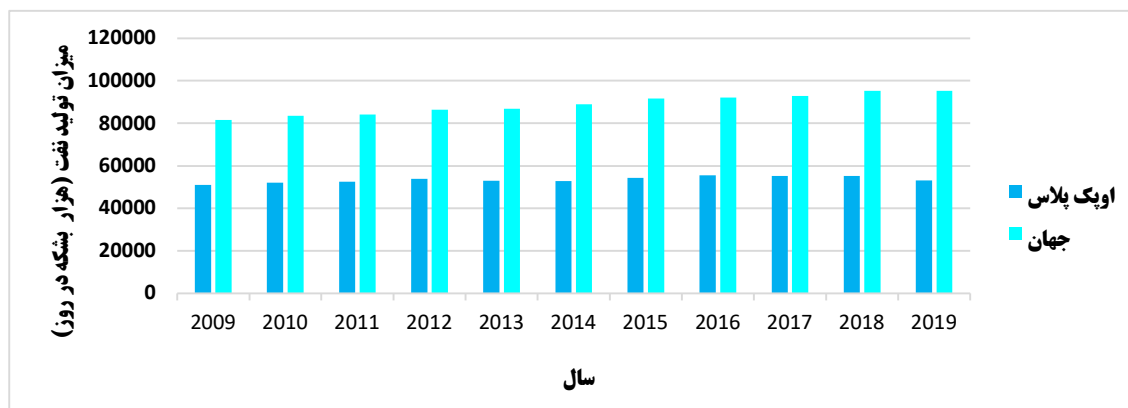
Note: \$ per barrel
Source: Energy Aspects

تفسیر هفته

- ۲- سازمان کشورهای صادرکننده نفت، اوپک (OPEC) سازمانی بین دولتی است که در کنفرانس بغداد در سپتامبر سال ۱۹۶۰ توسط ایران، عراق، کویت، عربستان سعودی و ونزوئلا ایجاد شد. سپس کشورهای قطر (۱۹۶۱)، اندونزی (۱۹۶۲)، لیبی (۱۹۶۲)، امارت متحده عربی (۱۹۶۷)، الجزایر (۱۹۶۹)، نیجریه (۱۹۷۱)، اکوادور (۱۹۷۳)، گابن (۱۹۷۵)، آنگولا (۲۰۰۷)، گینه استوایی (۲۰۱۷)، و جمهوری دموکراتیک کنگو (۲۰۱۸) به اوپک پیوستند. در حال حاضر، این سازمان در مجموع ۱۳ کشور عضو دارد. این نهاد با هدف مدیریت عرضه نفت برای تاثیرگذاری بر قیمت نفت در بازار جهانی، به منظور جلوگیری از نوساناتی که ممکن است بر اقتصاد کشورهای تولیدکننده و خریدار تاثیر بگذارد، فعالیت می‌کند. امکان عضویت در اوپک برای هر کشوری که صادرکننده قابل توجه نفت بوده و پیرو اهداف سازمان می‌باشد، آزاد است.
- ۳- در سال ۲۰۱۶، کشورهای عضو اوپک به این نتیجه رسیدند که برای اثرگذاری بیشتر باید اتحاد درونی‌شان را تقویت کنند. این مسئله در نشست ۱۷۳ اوپک در الجزایر مطرح شد. در این نشست آن‌ها تصمیم گرفتند با کشورهایی که در عرصه تولید و صادرات نفت اثرگذارند، اتحاد تازه‌ای ایجاد کنند. در نشست ۱۷۴ اوپک، کشورهای خارج از این سازمان که روسیه، مکزیک و نیجریه در راس آن‌ها بودند، این پیشنهاد اوپک را پذیرفته و ائتلاف اوپک پلاس را شکل دادند. در این میان نقش عربستان و روسیه در تصمیم‌های این ائتلاف پررنگ بوده است. تصمیمات اوپک پلاس صرفاً برای کاهش تولید نیست و سیاست‌گذاری‌هایی در خصوص تثبیت قیمت در بازار و جلوگیری از افزایش بی‌رویه قیمت که می‌تواند تقاضا را کاهش دهد، اعمال کرده است. کاهش اخیر قیمت نفت که همزمان با شیوع کرونا شدت گرفت باعث اختلاف میان عربستان و روسیه در خصوص میزان تولید شد. تشکیل اوپک پلاس با وجود همه فراز و فرودها، به تقویت اتحاد و انسجام بیشتر اوپک کمک کرده است. کشورهای غیراوپک شامل آذربایجان، بحرین، بروئی، قزاقستان، مالزی، مکزیک، عمان، روسیه، سودان جنوبی و سودان هستند. عربستان و روسیه هر دو در مرکز اتحاد تولیدکنندگان نفت موسوم به اوپک پلاس - اکنون ۱۳ عضو اوپک و ۱۰ کشور غیراوپک را شامل می‌شود- بوده‌اند، که یکی از اهداف آن افزایش قیمت نفت با کاهش تولید است. هنگامی که روسیه توافق‌نامه وین را در سال ۲۰۱۶ منعقد کرد، رهبری روسیه معتقد بود که این امر به آماده‌سازی کشور برای انتخابات ریاست جمهوری روسیه در مارس ۲۰۱۸، کمک می‌کند. قیمت‌های بالاتر نفت، توانایی مالی کرملین را برای هدایت یک مبارزه انتخاباتی موفقیت‌آمیز تضمین می‌کرد. این مورد اولویت‌های دولت روسیه را از تامین نیازهای مردم عادی تا اطمینان از پایداری اتحاد کرملین با سرمایه‌دارهای قدرتمند از جمله کنترل تولید نفت تغییر داد. برای عربستان سعودی، تبدیل ائتلاف موقت به یک گروه رسمی، محافظتی در برابر تلاطم‌های بازار نفت در آینده است. برای روسیه، رسمی شدن این گروه به

گسترش نفوذ رئیس جمهور پوتین در خاورمیانه کمک می‌کند. با این حال، روسیه و عربستان سعودی کاهش قیمت نفت جهت ضربه زدن به تولیدکنندگان نفت شیل ایالات متحده که در حال گسترش سهم خود در بازار ناشی از کاهش تولید اوپک پلاس هستند، را نیز دنبال می‌کنند.

۴- بر اساس آمار بی پی در سال ۲۰۱۹، ۱۳ عضو اوپک تقریباً ۷۰ درصد از ذخایر اثبات شده نفت جهان را در اختیار داشته‌اند. با اضافه شدن ۱۰ کشور غیر اوپک، که در میان آن‌ها روسیه، مکزیک و قزاقستان قابل توجه است، سهم ذخایر اثبات شده ائتلاف تقریباً به ۸۰ درصد افزایش می‌یابد. این وضعیت به اوپک پلاس سطحی از نفوذ در اقتصاد جهانی را می‌دهد که قبلاً هرگز دیده نشده است. همکاری اوپک و کشورهای غیر عضو در اواخر سال ۲۰۱۶ با تعهد مشترک برای کاهش تولید ۱.۸ میلیون بشکه در روز (۱.۲ میلیون بشکه در روز از اوپک و ۶۰۰ هزار بشکه در روز از غیر اوپک) رسمیت یافت. از نظر سعودی‌ها، افزایش سهم بازار و ضعیف شدن ایران دو دلیل مهم برای افزایش تولید به تنهایی است. دلیل اهمیت اوپک پلاس در بازار ناشی از این امر است که کشورهای خاورمیانه‌ای عضو آن، سهم عمده‌ای از ذخایر اثبات شده جهانی را به خود اختصاص داده‌اند. ۷ کشور از ۲۳ کشور عضو اوپک پلاس که در خاورمیانه واقع شده‌اند، ۵۸.۲۹ درصد تولید این ائتلاف را در اختیار دارند. همین امر سبب شده است که وقایع خاورمیانه بر سطح قیمت‌های نفت موثر باشد. نمودار زیر نشان‌دهنده سهم اوپک پلاس از تولید نفت جهان می‌باشد، این نمودار به خوبی اهمیت این ائتلاف را آشکار می‌سازد.

تولید نفت سالیانه ائتلاف اوپک پلاس و جهان (۲۰۱۹-۲۰۰۹)، منبع: بی پی ۲۰۲۰

۵- در حال حاضر سهم بسیار بالایی از ذخایر نفت جهان در کشورهای در حال توسعه که نیاز آن‌ها به مصرف نفت بسیار کم است. قرارداد، اما کشورهای صنعتی که وابستگی بسیار شدیدی به مصرف نفت دارند، میزان ذخایر اندکی دارند. ایالات متحده بیش از ۲۰ درصد نفت تولیدی جهان را مصرف می‌کند، در حالیکه تقریباً ۴ درصد ذخایر نفت جهان را دارا می‌باشد. اروپا با کمتر از ۱ درصد ذخایر نفت جهان، بیش

از ۱۵ درصد مصرف جهانی نفت را به خود اختصاص داده است، چین بیش از ۱۴ درصد نفت تولیدی جهان را مصرف می‌کند، در حالیکه تقریباً کمتر از ۲ درصد ذخایر نفت جهان را دارا می‌باشد. همان طور که عنوان شد، کشورهای عضو ائتلاف اوپک پلاس، با ۱۳۷۷.۵ میلیارد بشکه، حدود ۸۰ درصد ذخایر نفت جهان را که بالغ بر ۱۷۳۳.۹ میلیارد بشکه است، به خود اختصاص داده‌اند. از دیدگاه کشورهای صنعتی واردکننده نفت و شرکت‌های نفتی بزرگ بین‌المللی، مرکز ثقل قدرت در اوپک پلاس، کشورهایی هستند که اولاً: دارای ذخایر بزرگ نفت هستند؛ ثانیاً: تولیدات آن‌ها قابل ملاحظه است؛ ثالثاً: مصرف داخلی کمتری دارند. بنابراین قدرت اوپک پلاس در ۹ کشور روسیه، عربستان سعودی، ونزوئلا، ایران، عراق، کویت، امارات متحده عربی، لیبی و نیجریه متمرکز است. سهم این کشورها از تولید نفت دنیا در حدود ۴۵ درصد است، در حالیکه سایر کشورهای عضو ائتلاف اوپک پلاس فقط ۱۰ درصد از تولید نفت جهان را در اختیار دارند. بر این اساس نقش کشورهای حوزه خلیج فارس در بازار جهانی نفت، عمدتاً در نقشی که پنج کشور اصلی آن یعنی عربستان سعودی، عراق، امارات متحده عربی، ایران و کویت ایفا می‌کنند، خلاصه می‌شود.

۶- ائتلاف اوپک پلاس جهت ایفای نقش مثبت در ارتقاء جایگاه بین‌المللی خویش در ساختار اقتصاد سیاسی بین‌الملل بنیان‌گذاری شده است و اعضای آن تنها زمانی به قواعد این ائتلاف پایبند خواهند ماند که کارکردی در جهت منافع آن‌ها داشته باشد. مروری بر نحوه تعامل اعضا و شیوه‌های رفع اختلافات و رسیدن به توافق درون ائتلاف اوپک پلاس نشان می‌دهد، که شکاف‌های موجود در میان اعضای ائتلاف را می‌توان در دو بخش کلی اختلافات سیاسی-ایدئولوژیک و اختلافات اقتصادی و تکنیکی تقسیم‌بندی کرد.

۷- اوپک پلاس به عنوان مهم‌ترین ائتلاف بین‌المللی صادرکننده نفت، همواره نقش مهمی در بازار انرژی جهانی داشته، لیکن تحت تاثیر متغیرهای مختلفی از جمله سیاست‌های انرژی کشورهای تولیدکننده غیرعضو به ویژه ایالات متحده بوده است. ایالات متحده بزرگ‌ترین مصرف‌کننده انرژی در جهان است، از این رو همواره در این بعد آسیب‌پذیر بوده است. به همین دلیل تامین امنیت انرژی پایدار مورد توجه اغلب روسای جمهور ایالات متحده بوده است و استراتژی‌هایی در این زمینه تدوین شده است. نکته‌ای که باید به آن توجه شود آن است که ایالات متحده نمی‌تواند بدون توجه به خاورمیانه و اوپک پلاس، به عنوان سازمانی که بزرگ‌ترین ذخایر انرژی جهان را در اختیار دارد، به تدوین استراتژی بپردازد. بنابراین یا باید سیاست همکاری با اوپک پلاس و یا تضعیف آن را مدنظر قرار دهد. از طرفی در حال حاضر ایالات متحده بزرگ‌ترین تولیدکننده نفت جهان به شمار می‌رود. با افزایش تولید ایالات متحده، از یک سو این کشور به عنوان بزرگ‌ترین مصرف‌کننده، از واردات نفت اوپک پلاس بی‌نیاز می‌شود، و از سوی دیگر سایر مصرف‌کنندگان به ایالات متحده به عنوان یک منبع تامین انرژی مطمئن روی می‌آورند، که این امر باعث انزوای بیشتر اوپک پلاس در بازار جهانی می‌شود. با توجه به آنکه بخش اعظم نفت جهان در منطقه خلیج فارس و تحت اختیار ائتلاف اوپک پلاس قرار دارد. این امر موجب شده است، ایالات متحده به شدت به

نفت و تصمیمات اوپک پلاس حساس باشد. از این رو ایالات متحده دست به اقداماتی برای تضعیف و کاهش نقش اوپک پلاس در بازار انرژی زده است، از جمله:

الف. افزایش تولید نفت شیل: علاوه بر ذخایر نفت متعارف، ایالات متحده بزرگ‌ترین منابع نفت شیل را در اختیار دارد. هرچند تولید آن در گذشته بسیار گران بود، اما پیشرفت تکنولوژی و پیشرفت‌های جدید سبب ایجاد یک انقلاب بزرگ در نفت شیل شد. افزایش تولید نفت ایالات متحده، قاعدتا کاهش واردات بزرگ‌ترین مصرف‌کننده جهان و البته تبدیل آن مصرف‌کننده به بازیگر عمده تولید انرژی در بازار جهانی، باعث به حاشیه رانده شدن اوپک پلاس و کم‌رنگ شدن نقش آن می‌شود. با جایگزین شدن نفت شیل ایالات متحده به جای نفت اوپک پلاس برای بعضی از مصرف‌کنندگان، تقاضای نفت اوپک پلاس نیز کاهش پیدا کرده است و به این ترتیب جایگاه اوپک پلاس در بازار انرژی تنزل خواهد یافت.

ب. تلاش برای ساقط کردن اجماع اوپک پلاس با نفوذ در اعضاء آن: بدیهی است شکاف بین اعضاء می‌تواند نفوذپذیری سیاست‌های اوپک پلاس را کم کند و نقش ائتلاف را در اداره بازار کاهش دهد. به طور مثال ایالات متحده با سیاست‌های خود در خاورمیانه و حمایت همه‌جانبه از عربستان سعودی و تقابل با ایران (به عنوان دو قدرت تاثیرگذار در منطقه و اوپک پلاس) موجب واگرایی در بین کشورهای این منطقه شده است. این واگرایی تاثیر مستقیمی بر سیاست‌های اوپک پلاس و کاهش نقش آن داشته است؛ چرا که یکی از عوامل موفقیت هر مجموعه وحدت درونی آن برای پیشبرد اهداف تعیین شده است. اما ایالات متحده با اتخاذ سیاست‌های دوگانه نسبت به اعضاء اوپک پلاس، زمینه‌های ناکارآمدی آن را فراهم کرده است. این واگرایی و سیاست دوگانه در بین ایران و عربستان سعودی به عنوان دو قدرت رقیب در خاورمیانه نمود بیشتری دارد.

۸- بنای تشکیل ائتلاف اوپک پلاس هماهنگی کشورهای صادرکننده در سیاست‌های مرتبط با صادرات نفت بوده تا قادر باشند، اهداف اقتصادی خود را با بیشترین سود ممکن از فروش نفت دنبال نمایند. به نظر می‌رسد تامین به صرفه و قاعده‌مند نفت برای شرکت‌های مصرف‌کننده، انگیزه چندانی برای تشکیل این ائتلاف نبوده است، چرا که معضل تامین انرژی در دنیا کمترین مشکل را برای کشورهای صادرکننده از جمله کشورهای عضو اوپک پلاس داشته است، آنچه مهم است، میزان قدرت تاثیرگذاری این ائتلاف بر بازار نفت در طی این مدت است. با توجه به آمارهای بیان شده در طی گزارش حاضر می‌توان اظهار داشت، با توجه به سهم قابل توجه این ائتلاف از تولید نفت جهان نقش آن در صنعت نفت به طور مشخصی بارز است، این نقش بارز زمانی به نفع اعضاء خواهد بود که همگرایی مناسبی میان آن‌ها به جهت استفاده از نعمت خدادادی نفت وجود داشته باشد. البته شرایط اقتصادی، نابسامانی‌های داخلی و درگیری‌های خارجی مثل جنگ را نباید در کشورهای عضو اوپک پلاس نادیده گرفت.

۹- و چند توصیه سیاستی:

اول: اوپک تعیین کننده قیمت در جهان و کشورهای غیراوپک تعیین کننده سهم بازار هستند. با تشکیل اوپک پلاس این ابزارها در کنار یکدیگر در خدمت این ائتلاف قرار گرفته‌اند. لذا با وجود چالش‌های موجود درون این ائتلاف و اعمال فشار ایالات متحده، مدیریت شرایط و ادامه پیدا کردن ائتلاف برای کشورهای عضو ائتلاف مناسب‌تر خواهد بود.

دوم، یکی از اختلافات موجود در ائتلاف اوپک پلاس مربوط به سهمیه اختصاص یافته به هر کشور است، فرآیند افزایش سهمیه تولید بستگی به عوامل متعددی نظیر ذخایر کشورها، امکان سرمایه‌گذاری و ظرفیت‌سازی و در نهایت رقابت کردن با سایر انواع انرژی دارد. بنابراین برای تعیین افزایش تولید، لازم است ائتلاف هر ماه بر اساس شرایط بازارهای جهانی نفت و در نظر گرفتن موارد مطرح شده، نشست برگزار کند. چرا که تحمیل سهمیه به اعضا، بدون در نظر گرفتن شرایط باعث تخطی آن‌ها از سهمیه اختصاص یافته و واگرایی در ائتلاف می‌شود.

سوم، اعضا ائتلاف اوپک پلاس عمدتاً در تقسیم‌بندی کشورها، در زمره کشورهای جهان سوم قرار دارند. این ائتلاف از معدود ائتلاف‌هایی است که با وجود اعضا جهان سوم، صاحب قدرت است. ادامه کار ائتلاف با اعطاء توان مقابله‌ای که به اعضا در مقابل قدرتهای صنعتی بخشیده است، وابسته به نقش آفرینی اعضا صاحب نفوذ ائتلاف و ایجاد همگرایی میان اعضا می‌باشد. چرا که ایجاد شکاف میان اعضا برجسته ائتلاف باعث چندپارگی و در نتیجه کاهش قدرت تصمیم‌سازی مجموعه شده و زیان این اختلاف نظیر تنش میان عربستان سعودی و روسیه دامن گیر تمامی اعضا می‌شود.

چهارم، با توجه به پیش‌بینی‌های آژانس بین‌المللی انرژی نیاز آینده جهان به تولیدات نفتی با وجود اظهاراتی در مورد منسوخ شدن سوخت‌های فسیلی در آینده همچنان ادامه پیدا خواهد کرد. لذا نیاز شدید به مدیریت کارا و جهان‌نگر به منظور بهره‌برداری بهینه از ماده حیاتی نفت تضمین‌کننده ادامه حیات ائتلاف خواهد بود.

پنجم، توجه اعضا ائتلاف اوپک پلاس به منافع مشترک و همکاری سازنده میان اعضا، یکی از مهم‌ترین عواملی است که بقاء این ائتلاف را تضمین خواهد کرد.

ششم، در مورد کشور ایران با توجه به مواجه بودن با تحریم‌ها حضور در ائتلاف اوپک پلاس با توجه به معاف بودن از سهمیه تولید، به کشور این شانس را می‌دهد که بتواند در کنار استفاده از فرصت حضور در تصمیم‌سازی‌های اوپک پلاس به تقویت جایگاه خود در این ائتلاف بپردازد، چرا که این امکان وجود دارد که ایران مجدداً به عرصه جهانی صادرات نفت همین روزها باز گردد.

(برای تهیه این بولتن حسن راعی، آرمین خزایی، و عباس ملکی همکاری کرده‌اند)